

QASHQADARYO VILOYATI KASBI TUMANIDA 2021-2023-YILLARDA TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISH JARAYONIDA AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR.

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti moliya fakulteti 4-kurs MMT-89 guruh talabalari **Qanotov Shokir, Tursunboyev Abdulhamid, Usarov Sardorjon** larning tayyorlagan maqolasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani tashabbusli byudjetlashtirish loyihalari doirasida ayrim tahliliy masalalar bayon qilinadi. Jumladan, tashabbusli byudjetlashtirish uchun yo'naltirilgan mablag'lar, amalga oshirilgan loyihalar, fuqarolar tashabbusli jamg'armasi mablag'lari shakillanish manbalari va amalga oshirilgan loyihalar tahlilini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Tashabbusli byudjet, taklif bildirish, mablag' ajratish, moderizatsiya, g'olib loyihani aniqlash, ovoz berish, pudrachini tanlash, shartnoma tuzish, qoldiq mablaglar, erkin qoldiq mablag'lar, tuman byudjeti, hisobot davri qoldiq mablaglar, erkin qoldiq mablag'lar, tuman byudjeti, hisobot davri, mablag', taklif bildirish

So'ngi yillarda O'zbekiston respublikasining barcha xududlarida jamoatchilik fikri asosida tashabbusli byudjetlashtirish jarayoni yuqori darajada amalga oshirilib yildan – yilga takomillashtirilib kelinmoqda. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani tashabbusli byudjetda ishtiroki mavzusida 3 yillik yillar kesimida amalga oshirilgan ishlarni tahlil qilamiz.

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani tashabbusli byudjetlashtirish uchun yo'naltirilgan mablag'lar miqdori 2021-2023-yillarda yo'naltirilgan mablag'larni ko'rishimiz mumkin.

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani tashabbusli budjetlashtirish uchun yo'naltirilgan mablag'lar miqdori 1-jadval

T/r	Ko'rsatkich nomi	2021-yil	2022-yil	2023-yil
1.	Yil boshiga qoldiq	0	574763.8	706561
2.	Hisobot davrida "Fuqarolar tashabbusi jamg'armasi"ga o'tkazilgan mablag'lar	1631400	2657938.8	42947547

3.	“Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasi”dan tadbirlarni moliyalashtirish uchun yo‘naltirilgan	924741.2	16733363	48724561
3.1.	Bajarilgan ishlar uchun xisobvaraqlardan moliyalashtirilgan mablag‘	775554.1	4694319	21528000
3.2.	Hisobvaraqlardagi qoldiq	97900	131862	26542000
4.	“Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasi”da qoldiq mablag‘	757945.9	12734288.4	1536807.5

(ming so‘mda)

Ushbu jadvalda Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani tashabbusli budjetlashtirish uchun yo‘naltirilgan mablag‘lar miqdori yillar kesimida mujassamlashtirilgan. Bundan ko‘rishimiz mumkinki 2021-yilda yil boshidagi qoldiq 0 so‘mni tashkil etgan. 2022-yilda esa 574763.8 ming so‘mni tashkil etgan bo‘lsa 2023-yilda bu ko‘rsatkich 706561 ming so‘mni tashkil etgan. Hisobot davrida “Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasi”ga o‘tkazilgan mablag‘lar 2021-yilda 1631400 ming so‘mni tashkil qilgan, 2022-yilda esa 2657938.8 ming so‘mni tashkil etgan. 2023-yilda bu 42947547 ming so‘mni tashkil etgan. Bajarilgan ishlar uchun xisobvaraqlardan moliyalashtirilgan mablag‘lar 2021-yilda 775541.1 ming so‘mni, 2022-yilda 4694319 ming so‘mni, 2023-yilda esa 21528000 ming so‘mni tashkil qilgan. Hisobvaraqlardagi qoldiq 2021-yilda 97900 so‘m, 2022-yilda 131862 ming so‘m 2023-yilda 26542000 ming qoldiq summa qolgan. “Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasi”da qoldiq mablag‘ 2021-yilda 757945.9 ming so‘mni, 2022-yilda 12734288.4 ming so‘mni, 2023-yilda esa 1536807.5 ming so‘mni tashkil etgan.

Endi esa e‘tiboringizga Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanida tashabbusli budjetlashtirish natijasida amalga oshirilgan tadbirlar va ularni moliyalashtirishga yo‘naltirilgan mablag‘lar miqdori haqida ma‘lumotlarni taqdim etamiz.

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani tashabbusli budjetlashtirish natijasida amalga oshirilgan tadbirlar

2-jadval

T/r	Tadbirlar nomi	Moliyalashtirilgan takliflar soni			Sarflangan mablag‘ (mln so‘mda)		
		2021-yil	2022-yil	2023-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil
Jami		5	9	25	775554.1	4694319	27075000

1.	Hududiy ichki yo'llar	2	5	11	409348.7	2508293	13080000
2.	Umumta'lim maktablarini ta'mirlash va jihozlash	1	1	11	146850	499117	10995000
3.	Maktabgacha ta'lim muassasalarini ta'mirlash va jihozlash	-	-	-	-	-	-
4.	Sog'liqni saqlash muassasalarini ta'mirlash va jihozlash	-	1	1	-	557408	1200000
5.	Boshqa ijtimoiy soha muassasalarini ta'mirlash va jihozlash	-	-	-	-	-	-
6.	Ichimlik suvi ta'minotini yaxshilash	1	-	-	205355.4	-	-
7.	Ko'cha chiroqlarini o'rnatish tadbirlari	1	-	-	14000	-	-
8.	Hududlarni tartibga keltirish (obodonlashtirish va ko'klamzorlashtirish)	-	-	-	-	-	-
9.	Boshqa tadbirlar	-	2	2	-	1137683	1800000

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanida hisobot davrlari mobaynida mablag'lar asosan ichki yo'llarni tamirlash uchun sarflangan yani 2021- yilda 2 dona yo'l ta'mirlangan bo'lsa 2023 yilga kelib 11 ta uzunligi 58 km ga yaqin ichki yo'llar tamirlangan. Va bu ishlarga budjetdan 2021 yilda **409348.7** ming so'm ajratilgan bol'sa 2023 yilga kelib 13080000 ming so'm pul mablag'lari ajratilgan. Shuningdek loyihalar ijrosi doirasida 2021- yilda sog'liqni umumt'alim maktablarini tamirlash uchun 1 loyiha 2023- yilga kelib 11 ta loyiha va sog'liqni saqlash muassasalarini tamirlash 2023-yil 1 ta loyiha miqyosida bajarilgan. Shuningdek boshqa ijtimoiy soha muassasalari tamirlangan. Yuqoridagi jadvaldan kelib chiqib shuni aytishimioz mumkinki tumandagi ichki yo'llar shu tumanda istiqomat qilayotgan aholini ko'p qiynamoqda. Bu esa o'z navbatida tuman mahalliy hokimyatini ushbu sohaga ko'proq e'tibot qaratishi kerakligidan dalolat beradi. Tumandagi aholining yashash sharoitlarini yaxshilash va tumandagi ichki yo'llar holatini yaxshilash maqsadida quyidagi takliflarni berishimiz mumkin: tumandagi serqatnov bo'lgan tuman ichki

yo'llarni davlat tasarrufidan xususiy sektorga o'tkazish va ularga soliq imtiyozlarini berish, ajratilayotkan mablag'larning sarflanishi va ishning sifat ko'rsatkichlarini monitoringini kuchaytirish. Ish borayotkan obyektning boshidan oxirigacha videokuzatuvga olishini ta'minlash. Ushbu takliflar amalda qo'llansa umid qilamizki tumanning ichki yo'llari qolaversa aholining moliyaviy savodxonligi oshib, yashash tarzi yaxshilanadi. Yo'naltirilgan mablag'lar o'z joyiga yetib boradi.

Shu o'rinda savol tug'ilishi mumkin tumanga mablag'lar qayerdan keladi o'zi? Keling endi tuman fuqarolar tashabbusli jamg'armasi mablag'larining shakllanish manbalari bilan quyidagi jadvalimizda tanishsak.

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanida fuqarolar tashabbusli jamg'armasi mablag'larining shakllanish manbalari (ming so'mda)

Fuqarolar tashabbusi jamg'armasi mablag'larini shakllantirish manbalari		2021- yil	2022-yil	2023-yil
		jami	jami	Jami
Tuman mahalliy budjeti tasdiqlangan umumiy xarajatlarning 5 foiz qismi miqdorida ajratilgan mablag'lar		-	13350134	8156918
Mahalliy budjetining yil boshiga shakllangan Erkin qoldiq mablag'lari		-	-	-
Tuman mahalliy budjeti qo'shimcha manbalarning 30 fozi miqdorida ajratiladigan mablag'lar		1630500	7506230	256000
Shu jumladan	Erkin qoldiq mablag'lari	236200	538000	1760000
	Daromadlarning hisobot choraklari yakunlari bo'yicha aniqlanadigan prognozdan oshirib bajarilgan qismi	1394300	219600	256000
	Iqtisod qilingan mablag'lar	-	-	-
Jami ajratiladigan mablag'lar		1279500	111752937	11457547

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani fuqarolar tashabbusli jamg'armasi mablag'larining shakllanish manbalariga to'xtaladigan bo'lsak jadvalda ko'rinib

turibdiki 2021- yilda Tuman mahalliy budjeti qo'shimcha manbalarning 30 foizi miqdorida ajratiladigan mablag'lar 1- chorakda 718200 mln so'mni 2-chorakda 522300 mln so'mni 3- chorakda 390000 mln so'mni tashkil qilgan bo'lsa 2022- yil 1-chorakda Tuman mahalliy budjeti tasdiqlangan umumiy xarajatlarning 5 foiz qismi miqdorida ajratilgan mablag'lar 4238022 mln so'mni tashkil etgan. Daromadlarning hisobot choraklari yakunlari bo'yicha aniqlanadigan prognozdan oshirib bajarilgan qismi 2021 yilning 1- choragida 482000 mln so'mni 2- chorakda 522300 mln so'mni 3- chorakda 390000 mln so'mni tashkil etgan. Shu o'rinda aytishimiz joizki yildan yilga raqamlarning o'sish suratlari ko'rar ekanmiz bu aholimizning yashash tarzi yaxshilanyotganini ham sezishimiz mumkin. Jadvaldagi eng katta ulushni Tuman mahalliy budjeti tasdiqlangan umumiy xarajatlarning 5 foiz qismi miqdorida ajratilgan mablag'lar tashkil qilmoqda. Bu mablag'larning qaysi loyihalkarga yo'naltirilganligi ha qida keyingi jadvalimizga qarashingizni so'raymiz.

4-jadval

**Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani tashabbusli budjetlashtirish natijasida
amalga oshirilgan loyihalar tarkibi**

T/r	Tadbirning qisqacha mazmuni (sohasi)	Jami to'plagan ovozlar soni	Moliyalashtirish uchun ajratilgan mablag' miqdori (mln so'mda)
1.	Dedan MFY Kamolot ko'chasi 58-uy dan 63-uygacha bo'lgan ichki yo'lni asfalt qilish	522	70006.1
2.	tumandagi 1-sonli umumiy ta'lim maktabining atrofini devor bilan o'rash	462	281960.0
3.	Narpay MFY Qoraxitoy qishlog'ini ichimlik suvi tarmog'iga ulash	321	205455.4
4.	Nug'ay MFY Nug'ay ko'chasi(asosiy ko'cha)ga tungi yoritish chiroqlari o'rnatish	239	16950.4
5.	Yangiariq MFY hududidagi asfalt yo'lni davom ettirish	215	350369.3
	Jami:	1759	924741.2
	2022-yilda		
1.	Kasbi tumani Istiqlol MFY xududidagi Bog'ariq kuchasi 1500 metr yulni farzandlarimiz uqishga borib kelishiga qiynalmasliklari uchun asfaltlash taklifini kiritaman	2130	386130

2.	Kasbi tuman Jizza maxallasining Bunyodkor kuchasini 1km qismini asfaltlash.	1828	489740
3.	Kasbi tuman Mesit MFY Amir Temur kuchasi juda achinarli axvolga kelib qolganligi sababli ikki ming metir masofasiga asfalt qoplamasi yotqizib berishingizni suraymiz.	1813	489845
4.	Kasbi tuman Obod yurt MFY xududidagi 12-umumiy o'rta ta'lim maktabining sport maydonchasiga suniy qoplamali futbol maydonchasi qurish	1765	499117
5.	Kasbi tumani Denov qishlog'idagi 9 sonli KOPni binosini tamirlash ishlari	1759	650000
1-mavsum jami:		9295	2514832
2023-yilda			
1	Kasbi tuman 31-umumiy o'rta ta'lim maktabining asosiy binosini tamirlash, isitish tizimini o'rnatish moddiy texnik bazasini yaxshilash.	2192	919280
2	Kasbi tuman Jizza maxallasining oqova suv tizimini yaxshilash maqsadida maxallaning Fayzli el kuchasida 3 dona transformator bilan 3 dona tik artezam quduq o'rnatish.	2084	469000
3	Kasbi tuman Mustaqilobod MFY qiyiqchi qishlog'idagi Mustaqilobod qishlog'iga utuvchi asosiy yulning 3500 metr qismini asfalt qilish	2032	972000
4	Kasbi tuman Oqqamish MFYda joylashgan Yoshlar markaziga qushimcha bino qurish.	1968	980000
5	Kasbi tuman Xuja-Kasbi MFY markaziy Alisher	1910	482000
2-mavsum jami:		10186	3822280
2022 yil 1-mavsum va 2-mavsum jami:		19481	6337112
1.	Kasbi tumani Mesit MFY xududidagi Amir Temur kuchasidagi 5700 metr xamda Istiqlol kuchasidagi 300 metr yullarni shag'allashtirish	10647	1200000

2.	Pandiron MFYda joylaashgan Denov qishloq oilaviy poliklinikasi Novqat filialini qayta tamirlash moddiy texnik bazasini yaxshilash apparat va jixozlar bilan taminlash tez yordam mashinasi filial uchun aloxida tashkil qilish	10471	1200000
3.	Kasbi tumani 48- umumiy o'rta ta'lim maktabini joriy tamirlash	10404	1200000
4.	Kasbi tumani Pandiron MFY Furqat kuchasini 1500 metr masofasiga asfalt qoplamasi yotqizish	9904	1000000
5.	Muglon maxallasidagi SH Rashidov,Fuzuliy, Ibin Sino, Chulpon kuchalarini umumiy 2500 metr qismini asfaltlash	9178	1200000
6.	Kasbi tuman ixtisoslashtirilgan maktabi uchun Mini Stadion qurish.	6181	600000
	1-mavsum jami:	56785	6400000
1.	Xujaxayron MFYda Xujaxayron kuchasini 3000 metr asfalt yotqizish.	8808	1320000
2.	Pandiron MFY Pandiron qishlog'i Bog' kuchasining 1405 metr qismiga asfalt qoplamasi yotqizish.	7638	800000
3.	Komilon qishlog'ining 4 km ichki yullariga tuliq asfalt yotqizish ishlarini bajarish.	6872	1320000
4.	Soxibkor MFY Tutzor,Marjonbuloq,Yangi olchin ,Obod yurt kuchalarini 3000 metr asfaltlashtirish dasturini kiritaman	6863	1320000
	2-mavsum jami:	30181	4760000
	2023 yil 1-mavsum va 2-mavsum jami:	86966	11160000

4-jadval orqali Kasbi tumanida g'olib deb topilgan loyihalarni to'plagan ovozlari soni bo'yicha ko'rib chiqadigan bo'lsak, 2022-yilda eng yuqori ovoz **2192 ta** tashkil qilib ijtimoiy soha ya'ni Kasbi tuman 31-umumiy o'rta ta'lim maktabining asosiy binosini tamirlash, isitish tizimini o'rnatish moddiy texnik bazasini yaxshilash qo'yilgan loyiha g'olib deb topilgan bo'lsa, eng kam ovoz to'plab ya'ni **1759 ta** ovoz bilan Kasbi tumani Denov qishlog'idagi 9 sonli KOPni binosini tamirlash ishlari loyihasi g'olib deb topilgan.

2023-yilda esa **10647 ta** ovoz bilan eng ko'p ovoz to'plagan loyiha Kasbi tumani Mesit MFY xududidagi Amir Temur kuchasidagi 5700 metr xamda Istiqlol kuchasidagi 300 metr yullarni shag'allashtirish bo'lsa, eng kam ovoz to'plab ya'ni **6181 ta** ovoz bilan Kasbi tuman ixtisoslashtirilgan maktabi uchun Mini Stadion qurish g'olib bo'lganligini ko'rishimiz mumkin.

2022-2023-yillarni eng ko'p va eng kam ovoz to'plagan loyihalarni to'plagan ovozi ko'radigan bo'lsak ovozlar soni ko'paygan ya'ni loyihalarga ovoz berishda ishtirok etuvchi faol fuqarolar qatlami ko'payganligini ko'rishimiz mumkin. To'plangan ovozlarning aksariyat qismi hududdagi ichki yo'llarning asfalt qoplamasi bilan qoplash uchunligini ko'ryapmiz va mos ravishda shu yo'nalishga ham tuman mahalliy budjetidan eng ko'p pul mablag'lari ajratilgan. Bu loyihaning adolatli demokratik tamoyillarga asoslanganligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, Tashabbusli byudjetlashtirish fuqarolarning takliflarini hisobga olgan holda turli ijtimoiy-iqtisodiy muammolarini hal qilish uchun mahalliy byudjet mablag'larining bir qismini taqsimlash va bu mablag'larni sarflash yo'nalishlarini aniqlash bo'yicha ularning bevosita ishtirokida qarorlarni qabul qilishga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ваҳобов АВ, Маликов ТС. Молия. Дарслик/Тошкент Молия институти. Тошкент:“Шарк. 2010;804.
2. Malikov, T., and Haydarov NH. Byudjet. "O'quv qo'llanma." Toshkent: "Iqtisod-moliya 84 (2008).
3. TS Malikov, O Olimjonov. Moliya. - O'quv qo'llanma. Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018
4. Malikov T, Haydarov N. Budjet daromadlari va xarajatlari. O'quv qo'llanma, Toshkent: "IQTISOD-MOLIYA. 2007.
5. Маликов ТС. Хайдаров НХ "Молия: умумдавлат молияси". Ўқув қўлланма. 2009.
6. Malikov TS. Byudjet-soliq siyosati. T.: "Iqtisod-moliya. 2019.
7. Malikov, T. S., & Olimjonov, O. O. (2019). Moliya: Darslik.
8. Malikov T, Haydarov N. Budjet: tizimi, tuzilmasi, jarayoni. O'quv qo'llanma, Toshkent "IQTISOD-MOLIYA. 2008.
9. Ўроқов У. Бюджет маблағларидан самарали фойдаланишни таъминлаш йўллари. Т. 2017
10. У Ўроқов. Маҳаллий бюджетлар мустақиллигини оширишнинг устувор йўналишлари- Science and Education, 2022
11. У Ўроқов, Д Ускенбаева. Ўзбекистонда ташаббусли бюджетни жорий этишнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари - Science and Education, 2022

12. Ўроқов У, Иргашев И, Ғайбуллаев О. Фуқаролар иштирокидаги маҳаллий бюджет. 2022
13. УҲ О'роқов, ҲА Ҳомг'Иров. Маҳаллий byudjetlar barqarorligini ta'minlash masalalari - Central Asian Research Journal for Interdisciplinary ..., 2022
14. Ўроқов УҲ. Маҳаллий бюджетлар шаффофлиги ва очиқлигини таъминлашнинг устувор йўналишлари. Бизнес-Эксперт журнали. 2020;4.
15. Ўроқов У. Ғайбуллаев О. Ўзбекистон Республикасида бюджет тизими ва жараёни: ўқув кўлланма. Тошкент: Baktria press. 2016.
16. Уроков У. Маҳаллий бюджетлар мустақиллигини оширишга оид назарий қарашлар. Республика илмий-амалий конференция. ТМИ 2020.
17. Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар молиявий барқарорлигини белгиловчи кўрсаткичлар. 2020
18. Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар даромадларини шакллантиришнинг самарали йўллари. 2017
19. Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар даромад базасини кенгайтириш масалалари. Республика ўқув юртлараро конференция тўплами. ТМИ-2009 йил (Vol. 18).
20. Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар молиявий мустақиллигини оширишнинг замонавий муаммолари. Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари тўплами. ТМИ 2022 йил.
21. У Ўроқов. Маҳаллий бюджетлар молиявий мустақиллигини оширишнинг ҳуқуқий асослари.- Science and Education, 2023
22. Ғ'aybullayev O, O'roqov U. O'zbekiston Respublikasida budjet tizimi va jarayoni. O'quv qo'llanma. T.: Baktriapress. 2016;168.
23. Хайдаров Н. Солиқлар ва солиққа тортish масалалари. О'қув қо'лланма. Toshkent: Akademiya. 2007.
24. Хайдаров НХ. Маҳаллий бюджетлар: муаммо ва инновацион ечимлар. Ўзбекистон статистика ахборотномаси" илмий электрон журнали. 2020.
25. Хайдаров Н. Доходы местных бюджетов и пути их укрепления. "Молия" илмий журнали. 2022.
26. Хайдаров Н. Маҳаллий бюджетларнинг даромад манбалари. халқаро илмий-амалий конференция 2022.
27. Хайдаров Н. Маҳаллий бюджетлар даромадини барқарорлаштириш йўллари. халқаро илмий-амалий конференция мақолалар тўплами (Vol. 2022).
28. Ikramjon Masharipov. Yangi O'zbekistonda zamonaviy fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanish jarayonlari. Общество и инновации. 2024